MAGYAR SZÓ 7
1997. szeptember 20-21.

A honfoglalástól az államalapításig (V.)

A 10. SZÁZADI MAGYAROK HITVILÁGA

(MTI-Press) A 10. század magyarjai - nagyon kevés kivételtől eltekintve - pogányok voltak. Ez nem hitetlent jelent, csak azt, hogy másban hisz, mint a keresztény. A pogány felfogás valószínűleg sohasem alkotott a világról kerek összképet, nem adott minden jelenségre kiterjedő magyarázatot, tehát eleve töredékes, szakadozott volt. Ráadásul az idő múlása és a kereszténység elterjedése ennek a világképnek legtöbb elemét veszni hagyta, illetve tudatosan felejtésre ítélte. Ezért a 10. századi magyarok hitvilágáról csak különböző időkből származó apró mozaikokat ismerünk. A pogány világfelfogásról a legteljesebb képet az a krónikás hagyományozta ránk, aki a Vata vezette 1046. évi, kereszténységellenes megmozdulásról azt írta le: az egész magyarság ördögi sugallatra követelte, hogy pogány vallás szerint élhessen, lerombolhassa a templomokat, bálványokat tisztelhessen; elsőként Vata szentelte magát a démonoknak, leborotváltatta a fejét, és pogány szokás szerint három varkocsot hagyott csak meg; Vata buzdítására az egész nép a démonoknak adta át magát, lóhúst kezdett enni.

Szellemhit, bálványimádás

Az itt emlegetett démonok valójában szellemek, „akik" mindenben és mindenkiben otthonra lelhettek. Szent László király 1092. évi törvénykönyvének egyik cikkelye egy ökör fizetésére kötelezte azokat, akik pogány szokás szerint kutak mellett áldoztak, vagy fákhoz, forrásokhoz és kövekhez ajándékokat vittek. A hitük szerint mindenütt jelen levő, haragvó szellemeket próbálták meg ekképpen kiengesztelni. Amikor 954-ben a mai Franciaország területén kalandozó magyarok vezérének, Bulcsúnak az ellenség fogságába esett unokaöccsét lefejezték, a fej visszaszerzéséért Bulcsú semmilyen áldozattól nem riadt vissza, nem akarta ugyanis, hogy a fejben lakozó szellem idegen kezekbe kerülve rontást hozzon rájuk. E szellemhittel lehet kapcsolatos, hogy a 926-ban a mai Svájc területén szörnyethalt két magyar harcos holttestét társaik azon nyomban elégették. (Aligha független a pogány magyar hitvilágtól, hogy bár hosszú évtizedekig tartottak a magyar kalandozások, azok útvonalán magyar sírok gyakorlatilag nincsenek!)

A honfoglalás előtt mohamedán forrás azt írta a magyarokról, hogy tűzimádók. A tűz valóságos tiszteletére mutat, hogy egyetlen, a portyázó hadjáratokból behozott nemesfémtárgyat sem ismerünk, mindegyiket beolvasztották, azaz a tűz révén megtisztították, s új vereteket készítettek.

A bálványok tisztelete nyer igazolást a 10. századi magyarok régészeti hagyatékában is, hiszen állatok amulettként viselt darabkái - amelyeknek varázserőt, bajelhárító jelleget tulajdonítottak - gyakran fordulnak elő a sírokban. Ez azon a hiedelmen alapult, hogy szellemek állatokban is lakozhatnak. Ezzel kapcsolatos, hogy családok, nemzetségek kiváló tulajdonságokkal rendelkező állatoktól származtatták magukat (a magyarok eredetmondájuk szerint szarvastól, az Árpádok dinasztiája egy sólyomféle ragadozómadártól, a turultól).

Túlvilági szolga lesz a leölt ellenségből

Vata fia Jánosról azt jegyezte fel a krónika, hogy apja szokását követve sok varázslót, javasasszonyt és jóst gyűjtött maga köré, akik varázsigéket mondtak. Ezek a pogány hitvilág „papjai", táltosok vagy sámánok voltak. A pogány felfogás szerint ők ismerték a szellemeket, közvetítettek az e világ és a túlvilág között, ők járhatták csak be a különböző világokat magában foglaló életfát (világfát), a népmesék égig érő fáját. A 10. századi magyarok túlvilághitére az a leírás mutat, amely szerint Lél vezér azért csapta agyon kürtjével a német császárt, hogy az őt szolgálja a másvilágon. A magyarok hiedelme szerint ugyanis - fűzte hozzá a keresztény krónikás - azok, akiket megöltek, meggyilkolóiknak fognak a másvilágon szolgálni. A hitvilág ezen eleme adja magyarázatát annak, hogy miért öltek meg a magyarok a 10. században oly töméntelen embert kalandozó hadjárataik során. E felfogás szerint a gyilkosság éppen nem bűn, hanem a túlvilági jólét, gazdagság záloga. A túlvilág hitéről tanúskodnak a sírok is, ahová az emberrel együtt lovat temettek el; ennek húsát fogyasztották el a halotti toron, vagyis a lóhús evése szorosan összefüggött a pogány temetkezéssel. Az elhunyt mellé ételt-italt és fegyvert tettek, hogy a túlvilágon semmiben se szenvedjen hiányt, nehogy rontó szellemként visszajárjon az e világba, és ártson az élőknek. A halotti áldozatokkal ennek kívánták elejét venni.

Bár a magyaroknak voltak ugyan mohamedán és zsidó vallású alávetettjeik és keresztény foglyaik, de ők nem követték ezeket hitükben. Először a gyula - a vezér - hozott magával 950 táján ortodox (görög hitű) püspököt Konstantinápolyból, majd Géza alatt és az ő szorgalmazására vette kezdetét a nyugati (latin rítusú) kereszténység térhódítása; a pannonhalmi apátság és a veszprémi püspökség alapítása kapcsolható Géza utolsó éveihez. Az új vallás eleinte csak e törzsfői udvarokban szűk körben terjedt el, a pogány magyarok tömegeinek keresztény hitre térítése Vajk (Szent István) koronázása után vett nagyobb lendületet.

KRISTÓ GYULA